

KONAKLAMA VE YİYECEK HİZMETİ FAALİYETLERİ ALT SEKTÖRÜNDEKİ KÜÇÜK, ORTA VE BÜYÜK ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN LİKİDİTE DURUMUNUN ANALİZİ

Erdiñ KARADENİZ¹, Levent KOŞAN², Selda KAHİLOĞULLARI³, Banu ZENCİR⁴

ÖZET

Bu çalışmanın amacı “Konaklama ve Yiyecek Hizmetleri Alt Sektöründeki işletmelerin likidite düzeyini ölçek temelinde analiz etmektir. Bu kapsamda Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Sektör Bilançoları yardımıyla “Konaklama ve Yiyecek Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin 2010, 2011 ve 2012 yıllarındaki likidite durumu oran analizi kullanılarak incelenmiştir. Analiz sonucunda sektördeki bütün işletmelerin cari oran ve asit-test oranı açısından likidite durumunun zayıf olduğu, buna karşın nakit oran açısından likidite durumunun yeterli düzeyde olduğu belirlenmiştir. Yine orta ve büyük ölçekli işletmelerde alacak tahsil politikası ile ticari borç ödeme politikasının dengelenmeye çalışıldığı saptanmıştır. Son olarak sektördeki işletmelerde ölçeğin büyümesine bağlı olarak likidite durumunun daha güçlü hale geldiği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Likidite Oranları, Net Çalışma Sermayesi, Konaklama İşletmeleri, Yiyecek İçecek İşletmeleri, Sektör Bilançoları.

Jel Kodu: G00, G33.

LIQUIDITY ANALYSIS OF SMALL, MEDIUM AND LARGE SCALE ENTERPRISES IN ACCOMMODATION AND FOOD SERVICE ACTIVITIES SUBSECTOR

ABSTRACT

The purpose of this study is analyzing the liquidity with the basis of the scale of small, medium and large enterprises which operating in Accommodation and Food Service Subsector. In this context, with the help of the Company Accounts Published by Central Bank of the Republic of Turkey, liquidity situation of Accommodation and Food Service Subsector in 2010, 2011 and 2012 were examined by using ratio analysis. As a result of analysis were determined that according to current ratio and acid - test ratio of all enterprises in the sector is weak in terms of liquidity , whereas it was determined that an adequate level of liquidity in terms of cash ratio. Again, it was determined that medium and large-sized enterprises tried to be balanced in trade payables and receivables collection policy and payment policy. Finally, it was determined the liquidity situation become stronger depending on the growth of the scale enterprises in the sector.

Key Words: Liquidity Ratios, Net Working Capital, Accommodation Companies, Food and Beverage Companies, Company Accounts.

Jel code: G00, G33

¹ Doç. Dr. , Mersin Üniversitesi Turizm Fakültesi

² Yrd.Doç.Dr. , Mersin Üniversitesi Turizm Fakültesi

³ Arş.Gör. , Mersin Üniversitesi Turizm Fakültesi

⁴ Mersin Üniversitesi Turizm Fakültesi

1. GİRİŞ

Günümüz yoğun rekabet ortamında ulusal ve uluslararası düzeyde işletmelerin ayakta kalabilmeleri için finansal yapılarını güçlü bir şekilde korumaları ve sürekli kontrol altında tutmaları gerekmektedir. Bu gereklilik işletmelerde finans politikasının önemini artırmaktadır. Finans politikasının başarılı olabilmesi için öncelikle finansal analizin çok etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Etkin bir finansal analiz ve planlama, varlık ve kaynak yönetimi ile yatırım kararlarının rasyonel alınabilmesi için öncelikle finansal bilgi sisteminin düzgün çalışması gerekmektedir. Buna ek olarak finansal bilgi sistemi içerisinde toplanan bilgiler üzerinde analitik teknikler kullanılarak finansal analizin yapılması ve işletmenin güçlü, zayıf yönleri ile geleceğe yönelik fırsat ve tehditlerin ortaya konması önem arz etmektedir. Bu gelişmeler finansal tabloların etkin hazırlanmasını, zamanında sunumunu, analiz ve yorumunu daha da önemli bir hale getirmektedir (Önal vd., 2006:20).

Konaklama ve yiyecek hizmeti sunan işletmeler, talebin sürekli değiştiği buna karşın sabit sermaye yatırımlarının genel olarak yüksek gerçekleştiği, risk ve belirsizliğin her zaman mevcut olduğu, enerji, bakım-onarım, yiyecek-içecek, personel, amortisman, faiz ve benzeri maliyetlerin kontrol edilmesinin her geçen gün zorlaştığı, yoğun rekabet ortamında fiyat rekabetinin ağırlaşması nedeniyle kar marjlarının gittikçe daraldığı ve döviz kuru riskinin yüksek olduğu bir sektörde faaliyet göstermektedirler. Bu nedenlerle, konaklama ve yiyecek hizmeti alt sektöründe finansal performans açısından sorunlar oluşabilmektedir (Karadeniz ve İskenderoğlu, 2011: 66).

Özellikle günlük faaliyetlerin gerçekleştirilebilmesi ve vadesi gelen yükümlülüklerin yerine getirilebilmesi açısından çalışma sermayesinin nitelik ve niceliksel olarak yeterli oluşu konaklama ve yiyecek hizmeti sunan işletmeler açısından büyük önem arz etmektedir. Likidite analizi ile sektördeki işletmelerin kısa vadeli borç ödeme gücü ve çalışma sermayesi yeterliliği incelenebilmektedir. Bu inceleme, işletmeyle ilgili karar alıcılar için son derece önemlidir. Bir işletme karlı olsa dahi elinde kısa vadeli borçlarını ödemede yeterli düzeyde likit varlığı yoksa kısa süreli borçlarını ödeyemeyeceği için iflas edebilir. Ayrıca bir işletmenin kısa vadeli borç ödeme gücü yok ise uzun vadeli olarak da finansal kaynak yaratmada zorluklarla karşılaşabilecektir.

Bu çerçevede çalışmanın amacı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) Sektör Bilançoları yardımıyla “Konaklama ve Yiyecek Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektörü”nde faaliyet gösteren işletmelerin ölçek temelinde 2010, 2011 ve 2012 yıllarına ait işletme sermayesi yeterliliğinin ve likidite durumunun likidite oranları ile karşılaştırmalı olarak incelenmesidir. Çalışma belirlenen amaçlar doğrultusunda beş bölüme ayrılmıştır. Çalışmanın kavramsal çerçeve bölümünde likidite oranları hakkında genel teorik bilgiler verilmektedir. Literatür incelemesi bölümünde ise konuyla ilgili literatür taramasının sonuçları verilmektedir. Veri ve yöntem bölümünde araştırmada kullanılan veriler ve toplanan verilerin analiz süreci hakkında bilgi verilmektedir. Dördüncü bölümde analiz sonuçları bulgular ve yorumlar başlığı altında sunulmakta ve yorumlanmaktadır. Sonuç kısmında ise araştırmadan elde edilen sonuçlar tartışılmış ve genel bir değerlendirme yapılarak öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Finansal analiz genel olarak “işletmelerin finansal durumunun ve faaliyet sonuçlarının, finansal açıdan yeterli olup olmadığını saptamak ve geleceğe yönelik tahminlerde bulunabilmek amacıyla, finansal tablolarda yer alan hesaplar arasındaki ilişkilerin ve bunların yıllar içindeki gelişimlerinin incelenmesi” olarak tanımlanmaktadır (Akgüç, 1998: 20). Finansal analizle bir işletmenin hem geçmiş hem de mevcut finansal durumu değerlendirilmekte ve işletmenin finansal durumu ve gerçekleştirdiği faaliyetler açısından güçlü ve zayıf yönleri ile geleceğe yönelik fırsat ve tehditler belirlenebilmektedir. Bu bağlamda gelecekle ilgili yapılacak planların daha etkin olması sağlanabilmektedir (Apak ve Demirel, 2010: 98-99).

Konuyla ilgili teori incelendiğinde finansal analiz tekniklerinin; Karşılaştırılmalı Tablolar Analizi (Yatay Analiz), Yüzde Metodu İle Analiz (Dikey Analiz), Trend Analizi (Eğilim Yüzdeleri Analizi) ve Oran Analizi (Rasyo Analizi) olmak üzere dört grup altında incelendiği görülmektedir (Jagels ve Coltman, 2004:9; Çabuk ve Lazol, 2010:163).

Oran analizi, işletmenin durumu hakkında diğer analiz teknikleri arasında daha detaylı bilgi sağlayabilen ve bu bağlamda finansal analiz teknikleri arasında en yaygın kullanılan analiz tekniği olarak nitelendirilmektedir (Bakır ve şahin, 2009:132). Finansal tablolarda yer alan iki kalemin arasındaki ilişkinin matematiksel olarak ifadesine oran veya rasyo denilmektedir (Langemeier, 2004:2). Finansal analizde kullanılan oranlar kullanım amaçları ve taşıdıkları anlam bakımından çeşitli sınıflandırmalara tabi tutulabilmektedir (White vd., 1997:33). Finansal analizde kullanılan oranlar amaç ve fonksiyonlarına göre likidite oranları, finansal yapı oranları, varlık kullanım oranları, karlılık oranları ve borsa performans oranları olmak üzere beş grupta toplanmaktadır (Brealey vd., 1995:439; Berk, 2010:469; Orhan ve Yazarkan, 2011:18). Bu çalışmanın temel amaçları doğrultusunda sadece likidite oranları üzerinde durulmaktadır. Likidite, işletmenin kısa vadede, vadesi gelecek borçlarını ödeyebilecek düzeyde varlıklarının olup olmadığının ölçüsü olarak tanımlanabilmektedir. Likidite oranları ise, genel olarak işletmenin dönen varlıkları ile kısa süreli borçları arasındaki ilişkiyi araştırmaktadırlar (Ceylan ve Korkmaz, 2008: 48).

Genel olarak finans teorisinde işletmelerin likidite durumunun ölçülmesinde cari oran, asit-test oranı ve nakit oran olmak üzere üç adet oran hesaplanmaktadır. Bu oranların dışında aslında varlık kullanım oranları içerisinde kabul edilen ancak dönen varlıklar içerisinde önemli kalemler olan alacakların ve stokların etkin kullanılıp kullanılmadığını ölçen alacak devir hızı ve süresi, stok devir hızı ve süresi oranları hesaplanmaktadır. Bununla beraber işletmelerde nakit yönetiminin etkinliği bağlamında ticari borç ödeme süresi ve nakit ödeme süresi oranları da hesaplanmaktadır. Söz konusu oranlar işletmenin sahip olduğu dönen varlıklarla kısa süreli borçlarını ödeme gücünü ve net çalışma sermayesinin yeterli olup olmadığını ortaya koymasına bakımından işletme üst yönetimi ve kredi veren kuruluşlar tarafından yaygın olarak kullanılan oranlardır (Sing ve Schmidgall, 2001: 27; Önal vd., 2006:28). Tablo 1’de söz konusu oranlar, hesaplanış şekilleri, kabul gören standartları ve kullanılış amaçlarıyla birlikte özetlenmektedir.

Tablo1. Likidite Düzeyinin Analizinde Kullanılan Oranlar

Likidite Oranları	Hesaplanış Şekli	Kabul Gören Standardı	Kullanılış Amacı
Cari Oran	Dönen Varlıklar / Kısa Vadeli Borçlar	1,5-2	İşletmenin kısa süreli borçlarını ödeme gücünü ölçmek.
Asit-Test Oranı	(Dönen Varlıklar-Stoklar) / Kısa Vadeli Borçlar	1	İşletmenin satışlarının durması durumunda kısa süreli borçlarını ödeme gücünü ölçmek.
Nakit Oran	Hazır Değerler + Serbest Menkul Değerler / Kısa Vadeli Borçlar	0,20-0,25	İşletmenin satışlarının durması ve alacaklarını tahsil edememesi durumunda kısa vadeli borçlarını ödeme gücünü ölçmek.
Stok Devir Hızı	Satışların Maliyeti / Stok Miktarı	Yok, Yüksek Olması İstenir	İşletmenin stoklarının bir yılda kaç defa satışa çevrildiğini ölçmek.
Stok Devir Süresi	360 / Stok Devir Hızı	Yok, Kısa Olması İstenir	İşletme stoklarının ortalama olarak ne kadar süre stokta kaldığını ölçmek.
Alacak Devir Hızı	Net Satışlar / Ticari Alacaklar	Yok, Yüksek Olması İstenir	İşletmenin alacaklarının bir yılda kaç defa tahsil edildiğini ölçmek.
Alacak Devir Süresi	360 / Alacak Devir Hızı	Yok, Kısa Olması İstenir	İşletmenin alacaklarını ne kadar sürede tahsil ettiğini ölçmek
Ticari Borç Devir Hızı	Satışların Maliyeti / Ticari Borçlar	Yok, Düşük Olması İstenir	İşletmenin bir yılda hangi sıklıkla ticari borç ödemesi yaptığını ölçmek
Ticari Borç Ödeme Süresi	360/Ticari Borç Devir Hızı	Yok	İşletmenin ticari borçlarını ne kadar sürede ödediğini ölçmek
Nakit Dönüşüm Süresi	Alacak Devir Süresi + Stok Devir Süresi – Ticari Borç Ödeme Süresi	Yok, Kısa Olması İstenir	İşletmenin kasasından çıkan nakdin kaç gün sonra tekrar kasaya girdiğini böylelikle nakde ihtiyaç duyacağı gün sayısını ölçmek.

Kaynak: (Andrew ve Schmidgall, 1993: 55; Brealey vd., 1995: 469; White vd., 1997:33; Akgüç, 1998: 22, Jagels ve Coltman, 2004: 11; Önal vd., 2006:24; Ceylan ve Korkmaz, 2008: 55 Çabuk ve Lazol, 2011: 164 'den faydalanarak oluşturulmuştur.

İşletmelerin kısa vadeli borç ödeme gücünün analiz edilmesinde likidite oranlarıyla birlikte çalışma sermayesinin büyüklüğü de dikkate alınmaktadır. Bir işletmenin kısa vadeli borçlarının ödenmesini sağlayan dönen varlıklar, bir yıl içinde tahsil edilebilecek, satılabilecek, kullanılabilir, tüketilebilecek varlıklar ile eldeki nakit ve bankadaki mevduattan oluşmaktadır. Analiz açısından dönen varlıklar toplamına Brüt Çalışma (İşletme) Sermayesi adı verilmektedir. Dönen varlıkların kısa vadeli yabancı kaynakları aşan kısmı Net Çalışma (İşletme) Sermayesi; Dönen varlıkların kısa vadeli yabancı kaynaklardan eksik olan kısmı ise Net Çalışma (İşletme) Sermayesi Noksanı olarak adlandırılmaktadır. Net çalışma sermayesi bir işletmenin günlük faaliyetlerini sürdürmesini sağlar. Bir işletmenin dönen varlıklarının kısa vadeli borçlarını ödeyebilmesi ve günlük faaliyetlerini aksamadan sürdürebilmesi için yeterli büyüklükte ve yapıda olması gerekmektedir (Başar, 2013: 110- 111).

3. LİTERATÜR İNCELEMESİ

Konuyla ilgili literatür incelendiğinde genellikle turizm sektörü dışındaki farklı sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerin finansal performansını analize yönelik gerçekleştirilen çalışmalarda likidite analizinin yapıldığı görülmektedir. Turizm sektörüne yönelik olarak ise doğrudan sektörün likidite durumunu belirleme amaçlı gerçekleştirilmiş bir çalışmaya rastlanamamış, daha çok genel finansal performansın ölçümüne yönelik olarak likidite durumunun ele alındığı belirlenmiştir. Bunun dışında diğer sektörlerde ve turizm sektöründe finansal oranlarının kullanım sıklığını belirlemeye yönelik çalışmalar yapıldığı saptanmıştır.

Aydın (1988), Türkiye'de şirketlerin birleşme kararlarında defter değeri ve piyasa değeri oranları, tasfiye değeri, iskonto edilmiş nakit akışlarına göre işletme değeri, dönen varlıklar, sabit varlıklar, amortisman ve karşılıkların analiz edildiğini saptamıştır. Mutlu (1991), Türkiye'deki banka, sigorta, beyaz eşya, hizmet sektörü, süt ürünleri, seramik ve çimento sektöründeki anonim şirket yapısına sahip işletmelerin yayınladıkları faaliyet raporlarında likidite, karlılık ve finansal yapıyla ilgili analizlerde oranların kullanıldığını saptamıştır. Sing ve Schmidgall (2001), Amerika'daki konaklama işletmelerinde finansal yöneticilerin kullandıkları oranların değerlendirilmesini yapmışlardır. Değerlendirmede en önemli ve sık kullanılan finansal oranların sırasıyla likiditeyle ilgili oranlar, karlılık oranları ve faaliyet oranları olduğu belirlenmiştir. Schmidgall ve Defranco (2004), ağırlama endüstrisinin önemli bir kolu olan eğlence sektöründe, personel maliyetleri, satılan yiyeceklerin maliyeti, satılan içeceklerin maliyeti, cari oran ve borç-öz sermaye oranlarının en sık kullanılan oranlar olduğu sonucuna varmışlardır. Kim ve Ayoun (2005), Amerika ağırlama endüstrisindeki dört önemli alt sektörün (konaklama, yiyecek-içecek, havayolu ve eğlence) 1997-2001 yılları arasındaki finansal analizini rasyo yöntemiyle gerçekleştirmişlerdir. Analiz neticesinde otel işletmelerinin cari oran ortalamasının 1,05, asit-test oranı ortalamasının ise 0,86 olduğu belirlenmiştir. Yine yiyecek-içecek işletmelerinde cari oran ortalamasının 0,83, asit-test oranı ortalamasının ise 0,51 olduğu belirlenmiştir. Bhamorasathit ve Katawadee (2014), Tayland'da halka açık turizm şirketlerinin 2010-2012 yıllarına ait finansal tabloları üzerinde rasyo analizini gerçekleştirdikleri çalışmada cari oran ve asit-test oranı 1'in altında hesaplamışlar ve bu bağlamda halka açık turizm şirketlerinin kısa vadeli borç ödeme düzeyine dikkat etmeleri gerektiğini belirlemişlerdir.

4. VERİ VE YÖNTEM

Bu çalışmada, konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri alt sektörüyle ilgili en geniş finansal verilere sahip olduğu düşünülen Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın (TCMB) ölçek bazında en son yayınladığı 2010-2011-2012 yıllarına ait sektör bilançolarından yararlanılmıştır (TCMB, 2013). Araştırmada söz konusu 3 yılın seçilme sebebi TCMB tarafından ölçek büyüklüklerine göre yayımlanan en güncel sektör bilançolarını içermesidir. TCMB, çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren firmalara dair gelişmelerin takibi ve ilgililere kapsamlı ve düzenli bilgi sağlanması amacıyla, firmaların gönüllükleri esasına göre göndermiş oldukları yıllık finansal tablo verilerinden yararlanılarak hazırlanan "Sektör Bilançoları" çalışmasını yürütmekte ve dönemlere ait durumu "Sektör Bilançoları Değerlendirme Raporu" şeklinde sunmaktadır. Söz konusu raporda çeşitli sektörlerden binlerce firmaya ait veriler yer almakta ve türlü kriterlere göre araştırmacıların kullanımına sunulmaktadır.

Çalışmanın amaçları doğrultusunda konaklama ve yiyecek içecek hizmeti alt sektörünü oluşturan 453 işletme, TCMB tarafından net satış tutarlarına göre küçük, orta ve büyük ölçekli işletme olarak ayrıştırılmıştır. TCMB, net satış tutarları 23.044,29 TL'nin altında olan işletmeleri küçük işletme, 23.044,29 TL ile 115.224,3 TL arasında olan işletmeleri orta büyüklükte işletme, 115.224,3 TL'nin üzerinde olan işletmeleri ise büyük işletme olarak kabul etmiştir. Bu kriterler doğrultusunda 352 adet küçük işletme, 81 adet orta büyüklükte işletme ve 20 adet büyük işletme belirlenmiştir. Çalışmanın amaçları doğrultusunda TCMB tarafından yukarıda ifade edilen kriterler bağlamında küçük, orta ve büyük işletme olarak ayrılan işletmelerin bilanço ve gelir tablolarının konsolide edilmesiyle ölçek bazında oluşturulan sektörel finansal tablolar aracılığıyla söz konusu sektörün likidite durumu, her ölçek bazında 10 adet, toplamda 30 adet oran hesaplanarak incelenmeye çalışılmıştır. Sonuçlar yorumlanırken yıllar itibariyle hesaplanan finansal oranlar standartlarla karşılaştırılmış ayrıca oranlardaki yıllar itibariyle meydana gelen değişimler göz önünde bulundurulmuştur.

5. BULGULAR VE YORUMLANMASI

Çalışmada TCMB sektör bilançolarından yararlanılarak konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri alt sektörünün 2010-2011-2012 yıllarına likidite oranları ölçek bazında ayrı ayrı hesaplanmıştır. Söz konusu değerler Tablo 2'de gösterilmiştir.

Sektördeki küçük, orta ve büyük ölçekli işletmelerin 2010-2011-2012 yılları arasındaki cari oranlarına bakıldığında, bu oranın olması istenen standardın altında kaldığı görülmektedir. Genel olarak bu oranın 1,5 - 2 olması gerektiği kabul edilmektedir. Sektördeki işletmelerin ortalamasının bu açıdan düşük olduğu söylenebilir. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin cari oranının analiz sürecinde düştüğü buna karşın büyük ölçekli işletmelerde ise bu oranın standardın altında kalmasına rağmen artış gösterdiği belirlenmiştir. Bu bağlamda analiz sürecinin tamamında küçük işletmelerin, 2011 ve 2012 yıllarında orta ölçekli işletmelerin, 2010 yılında ise büyük ölçekli işletmelerin net çalışma sermayesi noksanı içinde olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 2. Konaklama ve Yiyecek Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektöründeki İşletmelerin Ölçek Bazında Likidite Oranları

Oranlar	2010			2011			2012		
	Küçük	Orta	Büyük	Küçük	Orta	Büyük	Küçük	Orta	Büyük
Cari Oran	0.84	1.09	0.70	0.77	0.95	1.05	0.75	0.97	1.32
Asit-Test Oranı	0.56	0.81	0.54	0.54	0.75	0.82	0.51	0.74	1.02
Nakit Oran	0.23	0.44	0.24	0.21	0.33	0.37	0.16	0.29	0.53
Stok Devir Hızı (Defa)	5	8	20	6	11	17	5	10	16
Stok Devir Süresi (Gün)	72	45	18	60	33	21	72	36	23
Alacak Devir Hızı (Defa)	8	8	11	7	6	8	6	6	12
Alacak Devir Süresi (Gün)	45	45	33	51	60	45	60	60	30
Ticari Borç Devir Hızı (Defa)	3	5	7	3	3	5	3	5	6
Ticari Borç Ödeme Süresi (Gün)	120	72	51	120	20	72	120	72	60
Nakit Dönüşüm Süresi (Gün)	-3	18	0	-9	-27	-6	12	24	-7

Sektördeki küçük, orta ve büyük işletmelerin asit-test oranlarına bakıldığında, 2010, 2011 ve 2012 yıllarında bu oranın küçük ve orta ölçekli işletmelerde olması istenen standardın altında kaldığı, büyük işletmelerde ise 2010 ve 2011 yıllarında olması istenen standardın altında kaldığı

görülmektedir. Genel olarak bu oranın 1 olması gerektiği kabul görmektedir. Bu sonuç sektördeki işletmelerin ölçek farkı gözetilmeksizin analiz süreci içerisinde stoklarını satışa dönüştüremediği takdirde kısa vadeli borçlarını ödemede sorunlarla karşılaşabileceğini göstermektedir. Asit-Test oranının analiz süreci boyunca değişimi incelendiğinde ise yıllar itibariyle küçük ve orta ölçekli işletmelerde asit-test oranının düştüğü buna karşın büyük işletmelerde ise bir yükselme olduğu belirlenmiştir.

Sektördeki küçük, orta ve büyük işletmelerin nakit oranlarına bakıldığında, bu oranın orta ve büyük ölçekli işletmelerde 2010-2011-2012 yıllarında kabul edilen standardın üzerinde gerçekleştiği, küçük işletmelerde ise 2012 yılı hariç diğer yıllarda yine kabul edilen standardın üzerinde gerçekleştiği saptanmıştır. Oranın 0,20'nin altına düşmemesi genel bir kural olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda genel olarak sektördeki işletmelerin stok ve alacaklarını paraya dönüştüremediği takdirde nakit ve nakit benzeri varlıklarıyla vadesi gelen ve ödenmesi gereken acil borçların ödemesinde zorlukla karşılaşmayabileceği düşünülebilir. Nakit oranının analiz süreci boyunca değişimi incelendiğinde ise küçük ve orta ölçekli işletmelerde yıllar itibariyle nakit oranında bir düşme olduğu buna karşın büyük işletmelerde ise bir artış olduğu görülmektedir.

Sektördeki küçük, orta ve büyük işletmelerin stok devir hızı ve stok devir sürelerine bakıldığında, analiz süreci boyunca sektördeki işletmelerde ölçek büyüdükçe stok yönetimindeki etkinliğin arttığı görülmektedir. Stok devir hızı ve stok devir sürelerinin analiz süreci boyunca değişimi incelendiğinde ise küçük işletmelerde büyük bir değişikliğin meydana gelmediği, orta ölçekli işletmelerde bir iyileşme olduğu buna karşın büyük ölçekli işletmelerde ise stok yönetim etkinliğinin azaldığı söylenebilir.

Sektördeki küçük, orta ve büyük işletmelerin alacak devir hızı ve alacak devir sürelerine bakıldığında, analiz süreci boyunca alacak yönetiminde en iyi performansın büyük ölçekli işletmelerde gerçekleştiği, küçük ve orta ölçekli işletmelerde ise alacak yönetiminin benzer bir seyir izlediği görülmektedir. Alacak devir hızı ve alacak devir sürelerinin analiz süreci boyunca değişimi incelendiğinde ise küçük ve orta ölçekli işletmelerde alacak yönetimindeki etkinliğin azaldığı, büyük işletmelerde ise 2011 yılının dışında etkinliğin arttığı saptanmıştır.

Sektördeki küçük, orta ve büyük işletmelerin ticari borç devir hızı ve ticari borç devir sürelerine bakıldığında, analiz süreci boyunca sektördeki işletmelerde, ölçeğin büyüdükçe ticari borçların daha hızlı ödendiği görülmektedir. Ticari borç devir hızı ve ticari borç devir sürelerinin analiz süreci boyunca değişimi incelendiğinde ise sektördeki işletmelerin ticari borçlarını ödeme politikalarının çok fazla değişmediği saptanmıştır.

Sektördeki küçük, orta ve büyük işletmelerin nakit dönüşüm sürelerine bakıldığında, analiz süreci boyunca bu sürenin düşük gerçekleştiği görülmektedir. Küçük işletmelerde 2010 ve 2011 yıllarında ticari borçların, alacakların ve stokların nakde dönüşme süresinden daha geç ödendiği, büyük işletmelerde ise 2010 yılında alacakların ve stokların nakde dönüşüm süresi ile ticari borçların ödeme süresinin aynı gerçekleştiği, 2011 ve 2012 yıllarında ise ticari borçların daha geç ödendiği saptanmıştır. Orta ölçekli işletmelerde ise 2010 ve 2012 yıllarında alacak ve stokların nakde dönüşme süresinin ticari borçların ödenme süresinden daha uzun gerçekleştiği, 2011 yılında ise tam tersi gerçekleştiği belirlenmiştir. Genel olarak sektördeki işletmelerin nakde ihtiyaç duyacakları süreyi kısa tutmaya çalıştıkları söylenebilir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Turizm sektöründe yer alan konaklama ve yiyecek-içecek işletmeleri, sabit sermaye yatırımlarının fazla, risk ve belirsizliğin mevcut, faaliyetlerin yerine getirilebilmesi için katlanılan gider ve maliyetlerin kontrolünün zor olduğu işletmelerdir. Bununla beraber hem ulusal hem de uluslararası düzeyde yaşanan yoğun rekabet ortamında fiyat rekabetinin ağırlaşması, kar marjlarının düşük gerçekleşebilmesine ve çalışma sermayesi yetersizliğine neden olabilmektedir. Dolayısıyla konaklama ve yiyecek hizmeti sunan işletmelerde likidite ve çalışma sermayesinin yeterliliğinin sürekli olarak kontrol edilmesi önem arz etmektedir.

Bu çerçevede çalışmanın amacı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Sektör Bilançoları yardımıyla “Konaklama ve Yiyecek Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektöründeki işletmelerin ölçek temelinde 2010, 2011 ve 2012 yıllarına ait çalışma sermayesi yeterliliğinin likidite oranları ile incelenmesi ve sektördeki işletmelerin ölçek bazında likidite durumlarına yönelik öneriler sunulması olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda TCMB tarafından hazırlanan sektör bilançolarından yararlanılarak konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri alt sektöründeki küçük, orta ve büyük ölçekli işletmelerin 2010-2011-2012 yılları arasındaki temel finansal tabloları kullanılarak bu işletmelerin likidite durumu 10 adet finansal oran hesaplanarak analiz edilmeye çalışılmıştır. Analiz neticesinde sektördeki işletmelerin cari oran ve asit-test oranının ölçek ayırımı yapılmaksızın istenen standardın altında kaldığı belirlenmiştir. Bu sonuç Kim ve Ayoun (2005) ile Bhamorasathit ve Katawandee (2014) çalışmalarıyla paralellik göstermektedir. Elde edilen bu bulgu doğrultusunda sektördeki yöneticilere; dönen varlıkların miktarını risk ve getiri dengesini gözeterek arttırmaları, gereğinden fazla stok yatırımı yapmamaları ve kısa vadeli borç kullanma düzeyini dönen varlık düzeyine uygun olarak ayarlamaları önerilebilir. Sektördeki işletmelerin nakit oranı düzeyi incelendiğinde ise analiz sürecinde orta ve büyük ölçekli işletmelerde, 2010 ve 2011 yıllarında ise küçük ölçekli işletmelerde stoklarını ve alacaklarını nakde dönüştüremediği takdirde en kısa zamanda vadesi gelecek olan borçlarını hazır değerler ve menkul kıymetleri ile ödemedede zorlukla karşılaşmayacağı görülmektedir. Dolayısıyla sektördeki yöneticilerin sektör riskini dikkate alarak nakit yönetimine önem vermeye çalıştıkları söylenebilir. Bu bağlamda sektör yöneticilerinin nakit yönetimine önem vermeye devam etmeleri ancak gereğinden fazla nakit tutmanın likiditeyi arttırmasına rağmen karlılığı olumsuz etkileyebileceğini göz ardı etmemeleri önerilebilir.

Sektördeki küçük, orta ve büyük işletmelerin stok devir hızı ve stok devir sürelerine bakıldığında, analiz süreci boyunca sektördeki işletmelerde ölçeğin büyüdükçe stok yönetimindeki etkinliğin arttığı görülmektedir. Bu açıdan sektördeki küçük ve orta ölçekli işletme yöneticilerine çalışma sermayesi ihtiyaçlarını azaltmak ve kısa vadeli borç ödeme gücünü arttırmak için stok yönetimine ağırlık vermeleri ve stokların satışa dönüşüm hızının artırılması önerilebilir. Stok devir hızının artırılması için sektördeki söz konusu işletmelerin aynı satış düzeyini daha az stok seviyesi ile sürdürmeleri gerekmektedir. Bunun için sektördeki işletmelerin tam zamanında üretim yönetimi ve stok kontrol tekniklerinden yararlanmaları önerilebilir.

Sektördeki küçük, orta ve büyük işletmelerin alacak devir hızı ve alacak devir sürelerine bakıldığında, analiz süreci boyunca alacak yönetiminde en iyi performansın büyük ölçekli işletmelerde gerçekleştiği, küçük ve orta ölçekli işletmelerde ise alacak yönetiminin benzer bir seyir izlediği görülmektedir. Bu bağlamda sektördeki küçük ve orta ölçekli işletme yöneticilerine daha etkin alacak politikası stratejilerini uygulamaları önerilebilir. Sektördeki alacak politikası ile ticari borç ödeme politikası birlikte değerlendirildiğinde ise sektördeki bütün işletmelerin ticari alacaklarını tahsil etmede, ticari borçlarını ödemeye göre daha hızlı olduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle sektördeki işletmeler ortalama olarak kredili olarak gerçekleştirdiği satışları, ticari borçlarını ödeme tarihinden daha önce nakde dönüştürmek de ve bu süre içerisinde söz konusu nakdi kullanabilme imkânına sahip olabilmektedir. Bununla birlikte orta ve büyük ölçekli

işletmelerin ticari alacaklarını tahsilât politikası ile ticari borçlarını ödeme politikasını dengelemeye çalıştıkları da görülmektedir. Bu durumun sektör açısından olumlu olduğu düşünülmektedir. Bu kapsamda sektördeki işletmelerde, alacak devir hızının gerek ekonominin genel koşulları nedeniyle, gerekse sektördeki vade politikalarındaki değişiklik nedeniyle yavaşladığı dönemlerde çalışma sermayesi ihtiyacının artmaması için aynı anda ticari borç devir hızının da yavaşlatılmasının önemli olacağı düşünülmektedir. Ancak burada unutulmaması gereken önemli bir nokta ticari borçların ödeme vadelerinin uzatılmasının maliyet açısından sorunlar yaratabileceğidir. Bu açıdan alacak ve ticari borç ödeme politikalarının vade ve maliyet açısından dengelenmesi önem arz etmektedir. Bununla birlikte sektördeki nakit dönüşüm süresi incelendiğinde sektördeki işletmelerin genel olarak nakit dönüşüm süresi politikasına dikkat ettikleri belirlenmiştir. Diğer bir ifadeyle sektördeki işletmelerin nakde ihtiyaç duyacakları süreyi kısa tutmaya çalıştıkları söylenebilir. Bununla birlikte küçük ve büyük ölçekli işletmelerin orta ölçekli işletmelere göre nakit dönüşüm sürelerini daha düşük tutmaya çalıştıkları saptanmıştır.

Yukarıda ifade edilen öneriler ışığında belirlenecek stratejilerin ve oluşturulacak politikaların sektördeki işletmelerin likidite gücünü ve çalışma sermayesi düzeyini olumlu yönde etkilemesi beklenmektedir. Özellikle konaklama ve yiyecek içecek işletmelerinde günlük faaliyetlerin yerine getirilebilmesi ve vadesi gelen borçların ödenebilmesi için yeterli çalışma sermayesine ihtiyaç bulunmaktadır. Ayrıca bu işletmelerin kısa ve uzun vadeli fon gereksinimlerini karşılamada kullanacakları finansal kaynakları zamanında ve uygun koşullarda sağlayabilmeleri etkin bir likidite yönetimiyle mümkün olabilecektir. Bu açıdan sektördeki yöneticilerin likidite yapılarına, çalışma sermayesi düzeylerine ve dönen varlıkların dağılımına dikkat etmeleri büyük önem arz etmektedir.

Çalışma neticesinde elde edilen bulgular değerlendirilirken analiz sürecinin kısılalığı ve sektörde faaliyet gösteren belirli sayıdaki turizm işletmesinin verilerinin konsolide edilmesiyle oluşturulan bilanço ve gelir tablolarından yararlanıldığı unutulmamalıdır. İleride yapılacak çalışmalarda turizm sektörünün farklı alt kollarında faaliyet gösteren daha fazla işletme üzerinde daha uzun süreyi de kapsayacak şekilde likidite analizinin gerçekleştirilmesinin, Türk turizm sektörüne ilişkin daha genel bir yorum yapılabilmesine imkân vermesi bağlamında önemli olacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte halka açık turizm şirketleri üzerinde uluslararası karşılaştırmalarda gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Akgüç, Öztin (1998). *Finansal Yönetim*. İstanbul: Avcıol Basım-Yayın.
- Andrew, P. ve Schmidgall, R. (1993). *Financial Management For The Hospitality Industry*. USA: AH&MA.
- Apak, Sudi ve Demirel, Engin (2010). *Finansal Yönetim*. İstanbul: Papatya Yayıncılık Eğitim.
- Aydın, Nurhan (1988). *İşletmelerin Birleşmesinde Finansal Analiz ve Bir Uygulama*. (Yayımlanmamış doktora tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Bakır, Hasan ve Şahin Cumhur (2009). *Yöneticiler İçin Finansal Tablolar Analizi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Başar, Banu (2013). Kısa Vadeli Borç Ödeme Gücünün Analizi. Saime Önce (Ed.), *Finansal Tablolar Analizi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları

- Berk, Niyazi (2010). *Finansal Yönetim*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Bhamorasathit, Slisa ve Katawandee, Punthumadee (2014). Ratio Analysis Of Publicly Traded Hotel Companies Listed On The Stock Exchange Of Thailand. *ASBBS Annual Conference*, Las Vegas, 92-96.
- Brealy, Richard A., Myers, Stewart C. ve Marcus, Alan J. (1995). *Fundamentals Of Corporate Finance*. İstanbul: Literatür Yayıncılık
- Ceylan, Ali ve Korkmaz, Turhan (2008). *İşletmelerde Finansal Yönetim*, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Çabuk, Adem ve Lazol, İbrahim (2011). *Mali Tablolar Analizi*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım
- Jagels, Martin G. ve Coltman, Michael M. (2004). *Hospitality Management Accounting*. NewYork: Wiley.
- Karadeniz, Erdiñç ve İskenderoğlu, Ömer (2011). İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda İşlem Gören Turizm İşletmelerinin Aktif Kârlılığını Etkileyen Değişkenlerin Analizi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 22(1), 65-75.
- Kim, Woody G. ve Ayoun, Baker (2005). Ratio Analysis For The Hospitality İndustry: A Cross Sector Comparison Of Financial Trends İn The Lodging, Restaurant, Airline And Amusement Sectors. *Journal of Hospitality Financial Management*, 13(1), 1-33.
- Langemeier, Michael, R. (2004). Financial Ratios Used İn Financial Management. *Financial Management 3*. Kansas State University.
- Mutlu, Esin (1991). *Anonim Şirket Faaliyet Raporlarının Mali Analiz Açısından Önemi ve Türkiye'deki Uygulama* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Orhan, Suphi M. ve Yazarkan, Hakan (2011). Küresel Finansal Krizin İMKB 30 Şirketlerine Etkilerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 33, 17- 28.
- Önal, Yıldırım B., Karadeniz, Erdiñç ve Koşan, Levent (2006). Finansal Analiz Tekniklerinin Otel İşletmelerinde Stratejik Yönetim Aracı Olarak Kullanımına İlişkin Teorik Bir Değerlendirme. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 2(2), 16-25.
- Scmidgall S. Raymond ve Defranco L. Agnes (2004). Ratio Analysis: Financial Benchmarks For The Club İndustry. *Journal of Hospitality Financial Management*, 12(1), 1-16.
- Singh, A. J. ve Schmidgall, Raymond S. (2001). Use Of Ratios By The Financial Executives İn The U.S. Lodging İndustry. *Journal Of Hospitality Financial Management*, 9(1), 26-45.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) (2013). *Sektör Bilançoları (2010-2012)* [URL: <http://www.tcmb.gov.tr/sector/2013/index.htm>] (Erişim 16 Mayıs 2014).
- White, I. Gerald, Sondhi, C. Ashwinpaul ve Fried, D. (1997). *The Analysis And Use Of Financial Statements*. New York: John Wiley & Sons Inc.